

Bevezetésül három cikket csatoltak a regényhez. Vajthó László *Tájékoztató*sából a kéziratok sorsáról tudunk meg egyetmást, s közli azokat az irányelveket, amelyeket a kiadásnál követtek. Ugyanitt érdekes megjegyzéseket is találunk ifjú munkatársainak munkakedvéről, lelkesedéséről. A kiadás népszerű és modernizált voltát eléggé megokolja Vajthó, ezt azonban a körülményei is magyarázzák.

Bessenyei és Tariménes címmel Hegedüs Géza VIII. oszt. tanuló próbálja meg az író és műve között levő kapcsolatot megvilágítani. Rámutat a kor tükröződésére, a szubjektív elemekre. Jó forrásokból dolgozik (Závodszy, Beöthy, Császár, stb.), ügyesen rendezi mondanivalóit, stílkészsége jó, kis dolgozatán munkakedv s az irodalom szeretete érzik.

Róth György VIII. oszt. tanuló a harmadik cikkecske szerzője. *Tariménes irodalmában* összeállítja a regényről szóló *fontosabb* véleményeket. Persze kerül ebbe az időrendi összeállításba kevésbé fontos vélemény is, de általában igyekezete nyilvánvaló. A repertoriális anyag nincs teljesen birtokában, meglátszik azonban, hogy figyelme sokfelé irányult. Inkább kézikönyvek, földolgozások alapján készítette cikkét, innen vannak esetleges hiányai.

Magáról a regényről kevés mondanivalónk van, irodalomtörténet-írásunk bőven foglalkozott vele, főként Beöthy véleménye lett róla általánossá. De talán mégsem annyira «gyenge költői munka», mint Beöthy gondolja, és talán nem annyira «fárasztó és szintelen» mint Császár véli. Értékes szatirikus elemeit, érdekes részleteinek gazdagságát is kiemelik ugyan, méltánylásában sincs tehát hiány, mégis az ifjú kiadók mellé kell állnom, akik lelkesedésükben, talán némi elfogultsággal is, igen érdekesnek, modernnek és szépnek tartották, Vajthó szerint pedig «érdekesebb, modernebb és szebb akárhány mai alkotásnál».

Örömmel üdvözljük ezért a szép cselekedetükért a lelkes magyar diákokat — de tanárukat is, aki a gondolatot adta nekik, s őket nehéz munkájukban támogatta és lelkesítette. Maradjanak meg továbbra is a magyar irodalomnak ebben a lobogó szeretetében, gyujtogassák az alvókat, a közönyöseket!

HEGEDÜS ZOLTÁN.

Doktori értekezések 1929–30-ban.

(Első közlemény.)

1. *Kujáni János: Adalékok a magyar színjátszás és színpadi szavalt történetéhez.* Pécs, 1928. 8-r., 46 l. — Szerző megírta a magyar színjátszás történetét 1848-ig, azaz összegyűjtötte az erre vonatkozó hatalmas anyagot, de ennek csak egy részét dolgozta fel. „Az így elkészült részletmunka is oly terjedelmes lett, hogy szegényes anyagi viszonyaim miatt, még ebből is csak szemelvényt bírtam kiadni.” Szomorúan olvassuk a szorgalmas fiatal írónak ezeket a sorait s még szomorúbban kérdezzük, hogy mikor fognak tudományos folyóirataink régi terjedelmükben megjelenni, s mikor lesznek tudományos és irodalmi intézeteink megint olyan anyagi helyzetben, hogy fiatal tehetségeinket támogatni tudják.

Kujáni munkájának tervezete s a közölt szemelvény igen érdekes s mindenkit meggyőzhet arról, hogy teljes egészében való megjelenése határozott

nyeresége volna színészetünk történetének és erősen érezhető hiányt pótolna. A szemelvény bemutatja Nemzeti Színházunk első évtizedében a színészek beszédtechnikájának, testtartásának, kézbeszédének, mimikájának s jellemfelfogásának fejlődését a természetes (naturalisztikus) színjátszásmód irányában, kiemeli Lendvaynak s főleg Egressynek nagyszabású szerepét ezen a téren, továbbá az akkori komoly színikritikának (Bajza, Vörösmarty) nagy befolyását színészeinkre.

2. *Demény Mária: Az újabb magyar népszínmű története.* Budapest, 1929. 8-r., 54. l. — A dolgozat a Népszínház fennállása alatt (1875—1906) előadott népszínművek áttekintését ígéri, de még a Nemzeti Színházban évekkel előbb színrekerült darabokkal is foglalkozik. Gyulainak abból a véleményéből indul ki, hogy a népszínmű keverékműfaj, melyből az egyes elemek túlsúlyra jutásával talán kialakul a magyar bohózat, a magyar operett s a polgári vagy népdráma. Gyulainak ez az óhajta nem teljesült ugyan, de azért a szerző mégis ezt választja osztályozása alapjául s első fejezetében a polgári vagy népdráma irányában induló népszínműveket (pl. *A falu rossza*), a másodikban az operett és bohózat felé közelítőket tárgyalja (pl. *A piros bugyelláris*). Most új felosztási alapra helyezkedve azokról emlékezik meg, melyekben az etnografiai elem lép előtérbe (pl. *A tót leány*), azután külön tárgyalja az irányatosakat és külön a „keverék típusú”. Az ilyen „keverék” szempontokra alapított tárgyalás nem lehet célravezető. A szerző erőszakosan sorozza ide vagy oda a népszínműveket, szükségképpen ismétlésekbe esik, s így szétszór — bár nem egyszer helyes — megállapításai s érdekes adatai szinte kárba vesznek, s dolgozata, mely fáradságos anyaggyűjtésen alapszik, nem éri el célját, mert az újabb népszínmű fejlődéséről nem tud tiszta képet rajzolni. Értékes volna benne a Népszínházban először adott népszínművek jegyzéke, de hiányos és nem mindig megbízható.

3. *Ferenczy Géza: Zrinyi idilljeinek és életének kapcsolata.* Budapest, 1929. 8-r., 42. l. — Szerzőnk fiatalos temperamentummal ront neki a mai szellemtörténeti irány „minduntalan kozmikus horizontok felé táruldozó sok fiatal, fennhéjázó nagyigényesének” s azt hiszi, hogy „egy pályája kezdetén álló tudományművelő a legjobban cselekszik, ha legelőször is a kis énekyt észrevezéséhez s megbecsüléséhez szoktatja hozzá a szemét és eszét.” Ha jól értjük, a szerző ezzel nem a szellemtörténeti irányt akarja elítélni, csak a maga szerény és szűkkörű témájának választását indokolni. Kanyaró Ferenc és utána Széchy Károly valóságos szerelmi regényt hámoztak ki Zrinyi idilljeiből, melynek ingatag és valószínűtlen voltát Takáts S. újabb kutatásai eléggé bebizonyították. Ezekre és Fraknói egy adatára támaszkodva s az olasz hatásokat is figyelembe véve iparkodik Ferenczy tisztázni ezt a bonyolult kérdést s rámutat e tisztázás nehézségeire; Főbb eredményei: Julia nem Esterházy Julia, hanem vagy a Mikulich-leány (Fraknói adata) vagy más ismeretlen. Berleba s Draskovich Borbáta azonossága kétséges. A Viola-idillek valóban Draskovich Eusébiára vonatkoznak. Rámutat arra is, hogy Zrinyi erős, őszinte egyénisége küzd a renaissance-kor sablonos idill-formájával, s ezért nehéz, sőt lehetetlen megállapítani ma már, hogy Zrinyi verseiben

mi az egyéni élmény és érzés, s mi az olasz irodalmi hatásokból származó elem. Nem sok pozitív eredményre jut, de dolgozata komoly, módszeres munka.

4. *Jenei Ferenc: A világi irodalmi műfajok kéziratos énekeskönyveinkben.* Budapest, 1929. 8-r., 42. l. — Először sorban ismerteti azokat a kéziratos énekeskönyveket, melyekben világi énekek is vannak, elsorolja tartalmukat, a versek kiadásait s az illető gyűjteményre vonatkozó irodalmat. Ez a bibliográfia kb. fele az értekezésnek. A másik fele műfajok szerint csoportosítja a világi énekeket. Műfajokon nem a poétikai műfajokat érti, hanem a verseknek különböző fajtáit: a szerelmes verseket (Balassa lírája s fokozatosan csökkenő hatása szerelmi líránkra, továbbá a népies jellegű versek, melyekben különféle arányokban vegyül a népies és műköltői elem) a vitézi énekeket, a hazafias siraloménekeket, a bujdosó-, rab-, sirató-, lakodalmas-, gúny- és kisebb históriás énekeket. Sajnos, hogy pontos felsorolásait csak igen ritkán teszi érdekesebbé, színesebbé verses idézetekkel. Így szorgalmas és hasznos munkája a szerelmi lírát tárgyaló rész kivételével meglehetősen szárazzá válik. Igaz, hogy tulajdonképeni célja csak a fajták szerinti csoportosítás s az egyes versfajták jellemzése volt.

5. *Kokas Endre: Az 1880-as évek irodalmi élete.* Pannonhalma, 1930. 8-r., 165. l. — Kokas értekezésének tárgyául az 1880–90-ig terjedő évtized irodalmi életének áttekintését választotta, hogy kiegészítés utáni irodalmunk részletes történetének felépítéséhez a saját szavai szerint „egy téglával” ő is hozzájáruljon. Célja nem az volt — úgymond — hogy e korszak szellem-történetét adja, hanem fejlődésének inkább csak külső képét. Munkája tehát inkább lekiismeretes anyaggyűjtés, mint végleges feldolgozás. Először a szellemi élet általános képét igyekszik megrajzolni. Rámutat a politikai életnek az irodalomra tett hatására, a liberalizmus uralmára a közéletben, a vallás-ellenes materialista-pozitivisták gondolkodására, Budapest centralizáló vezető szerepére, a napisajtó s az üzleti szellem túltengésére stb. Azután az irodalmi irányok tárgyalására tér át: az Akadémia és a Kisfaludy Társaság konzervatív irányával szemben megalakul az irodalmi ellenzék (a Petőfi Társaság tagjai s mások is), mely hevesen támadja a konzervatívokat, új, bár zavaros esztetikai elveket hirdet s modernebb irodalmi áramlatokat juttat szóhoz. Ismerteti a társaságok működését, kiadványait, az irodalmi köröket, az egykorú hírlapok és folyóiratok irányát.

Értekezésének ez a fele értékesebb. Szép olvassékon alapzik, sok feledésbe merült jellemző adatot elevenít fel, ügyesen csoportosít s határozott tehetséget mutat az összefoglalásra. A kor szépprózájának, drámájának és lírájának áttekintésében is találunk nem egy figyelemre méltó részletet, de itt már a rengeteg anyag szinte fejére nőtt a szerzőnek, s összefoglalása egyes írók jellemzéseire esik szét.

6. *Szabó Anna: Szentiváni Mihály összes költeményei.* Kiadta és bevezetéssel ellátta. — Budapest, 1930. 8-r., 81. l. — A tehetséges, fiatalon elhunyt erdélyi író szétszórt költeményeinek közzétételét örömmel üdvözljük. A 24 költemény kiadása szigorúan tudományos: a jegyzetek pontosan felsorolják a megjelenés helyét, idejét s a variánsokat. A füzet végén össze vannak állítva Sz. népdalainak megzenésítései, munkáinak teljes bibliográfiája

s a rá vonatkozó irodalom. A kiadó ezért a munkájáért igazán megérdemli elismerésünket. A bevezetés — maga az értekezés — Sz. életéről, politikai és irodalmi működéséről ad jó áttekintést, majd novelláit ismerteti. Ez az utóbbi fejezet a legsikerültebb. Kötetményeivel a kelleténél rövidebben végez s népdalairól, melyek a legértékesebbek, csak Horváth János megállapításait ismétli.

7. *Terbe Lajos: Petőfi és a nép.* Budapest, 1930. 8-r., 59. l. — Az értekezés a szerző szerint Horváth János nagy Petőfi-monografiájának „bizonyos irányú kiegészítésére hivatott,” s arra a két kérdésre felel, hogy mit vett át P. a néptől, és mit vett át a nép Petőtől. Terbe teljesen tájékozott a népdalkutatás legmodernebb módszereiben, Horváth János és Solymossy Sándor tanítványa; maga is népdalgyűjtő, így vizsgálódásaink eredményei megbízhatóak. Megállapítja, hogy milyen népdalokat ismert P., milyen tényezők ösztönözték a népdal írásra, milyen népdalok hatottak rá s általában a népdaloknak milyen jellemző sajátosságai mutathatók ki verseiben. Majd a népnyelv, népmesék, néphit és népi anekdoták hatásait nyomozza. Óvatos, módszeres és ingatag hipotéziseket kerülő vizsgálódása legtöbbször konkrét megállapításokat eredményez. Értekezésének második részéből kiderül, hogy Petőfinek *Alku*, *Boldog éjjel* és *Hortobágyi kocsmárosné angyalom* c. népdalai terjedtek el leginkább a nép közt, ezeken kívül még 10 van, amelyek szintén eléggé elterjedtek, 13 pedig, amelyek amazoknál kevésbé jutottak el a nép közé. Azokra a kérdésekre is megfelel, hogy P. dalai mi módon, milyen utakon terjedtek el a nép között, s hogy a nép miképen alakította át őket igazi népdalokká.

8. *Hofbauer László: Vidéki irodalmi társaságaink története a XVIII. század végétől a XIX. század végéig.* Budapest, 1930. 8-r., 103. l. — Bevezetésül Toldy Ferenc és Császár Elemér tanulmányai alapján összeállítja a tudós társaság alapítására irányuló törekvéseket Mátyás korától Bessenyeiig, azután a következő irodalmi társaságok történetét mondja el: kassai magyar társaság, komáromi tudós társaság, soproni magyar társaság, Aranka György és Döbrentei törekvései, szegedi Dugonics Kör (1873—6) és Dugonics Társaság (1892—), marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság, aradi Kőlcsey Egyesület, Erdélyi Irodalmi Társaság, debreceni Csokonai Kör, kecskeméti Katona József Kör, nagyváradi Szigligeti Társaság. Látjuk, hogy az irodalmi társaság elnevezést igen szabadon értelmezi, mikor pl. a Magyar Museum szerkesztőit s dolgozótársait, a soproni ifjak önképzőköreit s az újabb vidéki irodalmi köröket egy kalap alá foglalja.

A dolgozatról mást nem mondhatunk, mint hogy hasznos adattár s még hasznosabb volna, ha egyes társaságokat érthetetlenül nem mellőzött volna (pl. soproni Frankenburg Kör).

SZINNYEI FERENC